СЕРІЯ «Психологія»

УДК 159.9.072.423

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2\(7\)-788-799](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2(7)-788-799)

Абрамян Володимир Цолакович кандидат педагогічних наук, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Київський інститут інтелектуальної власності і права, Національний університет «Одеська юридична академія», Харківське шосе, 210, м. Київ, 02121

Вітомський Юрій Леонідович кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Київський інститут інтелектуальної власності і права, Національний університет «Одеська юридична академія», Харківське шосе, 210, м. Київ, 02121, <https://orcid.org/0000-0003-1243-823X>

Бондаренко Степан Юрійович старший методист кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Київський інститут інтелектуальної власності і права, студент III курсу, сертифікований партнер проекту «Всеосвіта», Національний університет «Одеська юридична академія», Харківське шосе, 210, м. Київ, 02121, <https://orcid.org/0000-0001-8328-5117>.

ПРОБЛЕМА ДІАГНОСТИКИ ОБРАЗУ СВІТУ У ДЕВІАНТНИХ ПІДЛІТКІВ З УРАХУВАННЯМ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇХ ОСОБИСТОСТІ У ПСИХОЛОГІЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У даній статті розглядаються особливості організації діагностики своєрідних властивостей етнопсихологічних особливостей девіантних підлітків, з метою ефективної їх інтеграції у навчальне середовище.

Сучасний життєвий простір ставить перед підлітком великі вимоги, в основу яких покладено опанування великим обсягом знань про навколишню дійсність. Саме здатність підлітка реалістично сприймати навколишній світ та себе в ньому забезпечує її кращу адаптацію до навколишньої дійсності та життєву компетентність. Варто зазначити, що питання формування образу світу у підлітків-девіантів на даний момент лишається важливим і актуальним, оскільки, таких досліджень нами не виявлено, а переважна більшість проаналізованих наукових ідей щодо проблеми образу світу стосувалося загальної психології (О.М.Леонт'єв, С.Д.Смірнов, В.В.Петухов, О. Ю. Артемева) або розглядалося в межах інших психологічних проблем:

мовна картина світу дитини (Т.М.Котик, Г.В. Колшанський), онтогенез особистості дитини (О.Л. Кононко), психологічні основи становлення образу світу школярів (І.М. Бушай).

Зазначимо, щорічне поширення глобалізаційно-інтеграційних процесів у сучасному світі призводить до стрімкого збільшення числа людей, які певний час мають вирішувати свої життєві задачі у тісному взаємостосунку з представниками інших культур, що є суттєво відмінними від їх рідної культури.

Психологічний моніторинг процесів міжкультурної адаптації підлітків-девіантів є основою розуміння можливих моделей їх реагування у широкому спектрі ситуацій взаємодії у країні, надає вихідні дані для прогнозування можливих девіацій поведінки та особистісних розладів, сприяє попередженню та послабленню проявів «культурного шоку» й корекції його соціально-психологічних та психофізіологічних наслідків.

Надважливою психологічною категорією для з'ясування сутності змін, що відбуваються у психіці підлітка-девіанта, є категорія «картина світу». Картина світу – це цілісна багаторівнева система уявлень, розумінь людини про світ, інших людей, про себе і свою діяльність. Це утворення, яке містить у собі когнітивні, емоційні та мотиваційні компоненти, що репрезентують систему взаємовідносин людини зі світом і самою собою та імплементується у життєдіяльності.

Психологічна діагностика картини світу у системі чекінгу (від англ. – *checking*) міжкультурної адаптації підлітка-девіанта є основою прогнозування, попередження та психокорекції можливих девіацій поведінки та особистісних розладів, спричиняє послаблення проявів «культурного шоку та подолання його соціально-психологічних та психофізіологічних наслідків.

Ключові слова: образ світу, девіація, підлітки, особистість, етнопсихологія, проєктивні методики, почуття, мотивація, рефлексія.

Abramyan Volodymyr Tsolakovych Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Criminal Law, Procedure and Criminology Kyiv Institute of Intellectual Property and Law of the National University "Odessa Law Academy", Kharkivske Shosse, 210, Kyiv, 02121

Vitomsky Yuriy Leonidovych Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer, Department of Criminal Law, Procedure and Criminology, Kyiv Institute of Intellectual Property and Law, National University "Odessa Law Academy", Kharkivske Shosse, 210, Kyiv, 02121, <https://orcid.org/0000-0003-1243-823X>

Bondarenko Stepan Yuriyovych Senior Methodist of the Department of Criminal Law, Procedure and Criminology Kyiv Institute of Intellectual Property and Law, third year student, certified partner of the project "Education", National University "Odessa Law Academy", Kyiv, Kharkivske Shosse, 210, 02121, <https://orcid.org/0000-0001-8328-5117>.

THE PROBLEM OF DIAGNOSIS OF WORLD IMAGE IN DEVIANT ADOLESCENTS, TAKING INTO ACCOUNT ETHNOPSYCHOLOGICAL FEATURES OF THEIR PERSONALITY IN PSYCHOLOGIST

Abstract. This article considers the features of the organization of diagnostics of the peculiar properties of ethnopsychological features of deviant adolescents, in order to effectively integrate them into the learning environment.

Modern living space places great demands on the adolescent, which is based on mastering a large amount of knowledge about the surrounding reality. It is the adolescent's ability to realistically perceive the world around him and himself in it that ensures his better adaptation to the surrounding reality and life competence. It should be noted that the question of forming the image of the world in deviant adolescents at the moment remains important and relevant, because we have not found such studies, and the vast majority of analyzed scientific ideas on the problem of world image concerned general psychology (OM Leontiev, S. D. Smirnov, VV Petukhov, O. Yu. Artemeva) or considered within other psychological problems: the linguistic picture of the child's world (TM Kotyk, GV Kolshansky), the ontogenesis of the child's personality (OL Kononko), psychological foundations of the formation of the image of the world of schoolchildren (IM Bushai).

It should be noted that the annual spread of globalization and integration processes in the modern world leads to a rapid increase in the number of people who have to solve their life problems for some time in close cooperation with other cultures that are significantly different from their native culture.

Psychological monitoring of intercultural adaptation processes of deviant adolescents is the basis for understanding possible models of their response in a wide range of interaction situations in the country, provides baseline data for predicting possible behavioral deviations and personality disorders, helps prevent and mitigate "social shock" and psychophysiological consequences.

The most important psychological category for understanding the essence of the changes taking place in the psyche of a deviant adolescent is the category of "picture of the world". The picture of the world is a holistic multilevel system of ideas, understandings of the person about the world, other people, about itself and the activity. This education, which contains cognitive, emotional and motivational components that represent the system of human relationships with the world and himself and is implemented in life.

Psychological diagnosis of the picture of the world in the system of checking (from English - cheking) intercultural adaptation of adolescents-deviant is the basis for predicting, preventing and psychocorrection of possible deviations of behavior and personality disorders, weakens the manifestations of "culture shock" and

Keywords: world image, deviation, adolescents, personality, ethnopsychology, projective methods, feelings, motivation, reflection.

Постановка проблеми. Аналіз вивчених робіт дає можливість припускати, що особливості образу світу у девіантних підлітків, а також спосіб його діагностики недостатньо вивчені. З даної проблематики було проведено дослідження С. Богданової спрямоване на вивчення категоріальних структур свідомості засуджених підлітків за допомогою вивчення системи особистісних конструктів [6]. На наш погляд, досить часто зустрічається низький освітній рівень підлітків, які утримуються в установах кримінально-виконавчої системи, ускладнює вивчення образу світу таким способом, через те що список (набір) особистісних конструктів, як правило, становить сам психолог і їх значення може бути не завжди зрозуміло випробуваним.

Аналіз: Широке теоретико-практичне вивчення різних аспектів проблеми образу світу в психології починається в середині ХХ століття. До цього питання звертаються практично всі провідні вчені-психологи (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, П. Гальперін, Б. Ананьєв, Л. Виготський, С. Смирнов, В.Петухов, Ф.Василіук, В. Петренко, Г. Берулава, Є. Артем'єва та ін.). Варто зробити деякий акцент на тому, що проблема девіантної поведінки знаходиться в локусі уваги з початку виникнення соціології. Французький соціолог Е. Дюркгейм, який написав відому роботу - «Самогубство» (1897), вважається одним з корифеїв сучасної девіантології.

Метою статті є висвітлення проблематики під час ведення процесу діагностування на характеристику особистості, наявності та розкриття образу світу у підлітків-девіантів як базису для їх подальшої взаємодії із соціумом, інтеграції у навчальне середовище на рівні з іншими здобувачами освіти, а також надання пропозиції щодо використання деяких існуючих методів діагностики.

Також аналізується підхід до формування сучасного кадрового складу міністерства освіти і науки України та департаментів, а також шкіл та ЗВО для успішного і прагматичного ведення навчально-виховного процесу, з метою вироблення успішних та практичних кейсів для їх функціонування.

Отже, метою нашої статті є здійснити теоретичний аналіз актуальних проблем дослідження психологічного образу світу дитини: 1) визначеність поняття «образ світу» та його взаємозв'язок з іншими, семантично близькими, поняттями; 2) структура психологічного образу світу; 3) особливості формування психологічного образу світу в онтогенезі; 4) розробленість проблеми психологічного образу світу девіантних підлітків.

Виклад основного матеріалу. Образ світу являє собою особистісно обумовлене, інтегративне відношення суб'єкта до навколишнього світу. Цей образ активний і вибірковий, тобто динамічний, служить базисом життєдіяльності людини. Як відомо, що актуальному чуттєвому переживанню (образу) передують його предметне значення і емоційно-особистісний смисл, які виконують регулятивну функцію, забезпечуючи формування та становлення способу життя людини за критеріями відповідності актуальної дійсності. Ці процеси визначення позачутливих, психологічних якостей сприяють

конструюванню образу світу і його активної, напруженої частини – наявності психологічної ситуації.

Як відомо, важливим етапом психологічного становлення особистості є підлітковий період. У цьому віці остаточно формується інтелектуально-пізнавальна і мотиваційна сфери, що робить можливим осмислене конструювання свого власного світогляду, індивідуальної системи цінностей, проявляється здатність підлітка до рефлексії, що в подальшому впливає на весь процес життєтворчості особистості.

Говорячи про етнопсихологічні особливості особистості, то вони знаходять вираз у специфіці сприйняття, мислення, мотивації поведінки і діяльності, своєрідності емоційної і вольової активності, міжособистісної і міжгрупової взаємодії підлітків із девіацією, а також впливають на конкретні сторони їх життєдіяльності, а в першу чергу на успішність навчальної та нормативність службової діяльності працівників та вчителів в цілому. У працях Г. Лебона етнопсихологічні особливості представлені, як поєднання «моральних та інтелектуальних особливостей, сукупність яких висловлює душу народу, представляє синтез всього його минулого, спадок всіх його предків і спонукальні причини його поведінки» [10]. З цього випливає, що особистість підлітка-девіанта і його особливості необхідно розглядати через призму історії етносу, представником якого він є.

Як було сказано вище, етнопсихологічні особливості істотно впливають на те, як люди сприймають навколишній світ, а значить, і реагують на нього; відповідно носії різного роду культур реагуватимуть на одні й ті ж проблеми зовсім по-різному. Стійкі тенденції соціально-історичного розвитку нації, характерна спрямованість цього процесу, обумовлена особливостями умов життєдіяльності нації, з необхідністю забезпечили домінування в її конкретній етнопсихологічній структурі особистості характерних саме для цього етносу частин (елементів або груп елементів). Закріплені в соціальній історії та національній психології, вони створюють психологічну основу для етнічних та етнопсихологічних особливостей структури особистості; особливостей національного типу особистості, національного характеру самосвідомості, специфіки національної культури, що важливо при навчанні у вищих навчальних закладах освіти України і подальшому формуванні професійно-важливих якостей співробітників органів внутрішніх справ, вчителів, які забезпечують сучасний підхід в сфері наданні освітніх послуг підліткам-девіантам.

З психологічної точки зору чи співробітник Національної поліції, чи педагог, який співпрацює із такими дітьми являє собою багатофакторну структуру якостей і властивостей, які характеризують його як індивіда, особистість, суб'єкта діяльності та індивідуальність. Від ступеня прояву сукупності всіх властивостей на цих рівнях, заходів узгодженості між ними, залежить успішність діяльності фахівця як правоохоронної системи, так і освітян, рівень їх майстерності, в кінцевому рахунку – їх ефективність. Тому

дуже актуальним стає питання психологічного забезпечення працівників органів внутрішніх справ, які співпрацюють з девіантними підлітками.

Під психологічним забезпеченням ми розуміємо систему організаційних і практичних заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ України, вдосконалення роботи з підлітками з порушенням поведінки, на основі застосування психологічних технологій, мобілізації психологічного потенціалу особистості співробітника і службових (навчальних) колективів.

Підставою для підбору психодіагностичних методик в нашому дослідженні послугувало охоплення різних методичних прийомів і об'єктів дослідження всередині широкої області діагностики особистості. Кожна методика є характерним представником в своїй підгрупі, їх сукупність досить повно відображає завдання з виявлення, вивчення і обліку етнопсихологічних особливостей особистості підлітків-девіантів освітніх установ МВС України та на етапах професійно-психологічного відбору кандидатів на навчання таких осіб, використання результатів діагностики в психологічному супроводі навчально-виховного процесу.

Ми погоджуємось з Г. Бєрулава, який акцентує увагу на тому, що найважливіше завдання методології психології – виявлення суб'єктивного світу особистості [4]. «Практичний психолог намагається виявити його на основі інструментарію, що має під собою часто досить суперечливу теоретичну основу. У свою чергу дослідження проблеми образу світу неможливо без звернення до проблеми свідомості» [7]. Також, важливим є зауваження автора про те, що «... тести апелюють до об'єктивних значень, зрівнював усіх у вигляді певної статистичної норми, але не до особистісних сенсів, які є індивідуальні» [5].

Науковий аналіз психодіагностичних методик дозволив нам зупинитися на Вісбаденському особистісному опитувальнику, як методі для діагностики людей різного походження (мається на увазі етнос), віку і статі [9]. Передбачається, що при цьому будуть відображені абсолютно різні установки, почуття і образ дій, описані в цих шкалах здатності або механізми реагування на конфлікти, тобто прийнятими або виявленими якостями, які ховаються за текстовими питаннями. Основна перевага цього методу в тому, що шкали означають поведінку, яка складається не тільки з сукупності окремих вчинків, але і підпорядкованих певним закономірностям, які керують ними.

З метою дослідження компонентів і структури особистості, для виявлення етнопсихологічних особливостей ми використали методики стандартизованого багатофакторного методу дослідження особистості (Міннесотський багатопрофільний особистісний опитувальник (або MMPI)), що дозволив нам визначати не тільки особистісні властивості, а й тонкі індивідуально-особистісні відмінності в широкому розкиді «коридору норми» та виділенню різних типів особистості [12]. А також оцінити компетенції – стійкі професійно-значущі і ділові якості особистості. Саме ця методика, на наш погляд, є важливою в силу

своєї диференціальної-діагностичної цінності, тому що вона не тільки враховує окремі показники за шкалами, а й конфігурацію всього профілю особистості.

Також при діагностики особистості ми використовуємо малюнковий тест «Образ світу».

Розділивши, відповідно до інтерпретації тесту «Образ світу», малюнки на п'ять груп, ми виявили наступні особливості в їх виконанні:

а) планетарна картина світу. Зображення земної кулі не є однозначним. По-перше, при правильності в колірному рішенні малюнка спостерігається як «одухотворення» зображення (земну кулю – особа з великими очима і зубами; наїжачену, як їжак), так і метафоричність – земну кулю, розділену на «добро – зло», «рай – пекло ». По-друге, при правильності смислового зображення – використання в малюнку олівця одного кольору (синій, коричневий, чорний);

б) пейзажна. Більшість малюнків зображені одним кольором (коричневий, синій, чорний – по самозвіту випробовуваних, не характеризує бажане оточення і несе негативне смислове забарвлення) або 2 – 3 кольори, а також включають в себе абстрактні образи (як елемент «пейзажного» малюнка);

в) безпосереднє оточення. При використанні широкої колірної гами містять негативний сенс зображення (різні зображення установ закритого типу, сцени розпиття алкогольних напоїв чи актів насильства);

г) опосередкована або метафорична картина світу. Практично всі малюнки відображають асоціальні прагнення і переконання випробовуваних (наприклад: «герб» країни «Конопля», поліцейські погони - «в цьому світі одні тікають, інші наздоганяють» і т.д.). Також присутні малюнки одного кольору (чорний);

д) абстрактна, схематична картина світу. Випробовувані використовували будь-який один колір (червоний, чорний) або їх поєднання.

Таким чином, фактично рисунковий тест «Образ світу» є своєрідним критерієм поділу випробовуваних на якісь підгрупи для подальшого вивчення їх індивідуальних психологічних особливостей. По суті, самі результати тесту практично не аналізуються як представленість суб'єктивного образу світу випробовуваного за допомогою малюнка, а сприймаються як якась «фотографія» образу світу. Формалісти в поняттях бачать об'єкт, а змістовні аналітики шукають об'єкт в поняттях.

Характерним в роботі з підлітками є їхня здатність до більш яскравого поданням образів в плані колірної насиченості [3]. Це дає можливість використовувати колір як додатковий критерій діагностики. Заслуговує на особливу увагу вивчення за допомогою кольорової і змістовної інтерпретації малюнків такої складової образу світу, як валентність, що не зустрічається в згаданих нами проєктивних методиках по діагностиці образу (карти) світу. По суті, валентність виконує функцію «означування» тих чи інших об'єктів дійсності, визначає їхнє справжнє місце і роль в життєдіяльності особистості, їх життєвий сенс і характер відповідності людині. Що є в функціональному плані характеристикою образу світу, яка передує діяльності, виступаючи її активним початком, тобто ініціюючи і направляючи її? Важливим аспектом є вивчення

етапу особистісного розвитку, на якому формується прагнення до «означування» смислів і цінностей, визначення їх валентності.

Хотілося б звернути увагу на опис визначення валентності за допомогою тону, світлинки кольору. Так, світлові відтінки кольору в психологічному плані розглядається як «міра впливу» чорного на даний колір [13]. Тобто чим далі знаходиться колір від чорного, тим він світліше. Знаючи символічне значення чорного кольору, ми говоримо про зрушення емоційного значення в негативну сторону при змішуванні з ним інших кольорів. «Насиченість» або чистота кольору корелює з фактором «сила» семантичного диференціала, а отже зміна кольору по насиченості, якщо не змінювати знаку вираженої їх емоції, позначається на силі виробленого ним емоційного враження. Важливим, на наш погляд, є згадка про те, що ранговий ряд кольорів, складений на основі фактору «активність», висловлює послідовність кольорів в спектрі. Так, червоний як найактивніший – висловлює всі активні емоційні переживання без урахування валентності, наприклад «радість» або «гнів». Освітливши червоний колір до рожевого (як мало насиченого червоного), визначає його валентність такими емоційними значеннями, як активні, позитивні, поверхневі переживання типу легкої радості.

Наведений приклад визначення валентності кольору по світлості тону, на нашу думку, є значущою складовою визначення валентності зображення (малюнка) в цілому [2]. Можна запропонувати розглядати основні кольори: синій, зелений, червоний, жовтий, додатковий змішаний колір – фіолетовий (фактично, в стимульному матеріалі до тесту Люшера – малиновий) і похідні від них (тобто змішані або більш світлі тони) як кольору зі знаком «+», тобто виражають позитивну валентність. А додаткові ахроматичні: чорний, сірий і змішаний – коричневий як колір зі знаком «-», тобто виражають негативну валентність. Або використовувати в роботі тільки набори олівців із восьми кольорів, аналогічно кольорам тесту Люшера, що значно спростить колірну інтерпретацію тесту і дозволить уникнути різного роду неточностей.

Інформативною може бути «рівнопредставленість» кольорів [9]. Кольори використовуються відповідно до загальноприйнятих норм, і випробуваний не намагається «нав'язати» який-небудь колір в обсязі, більш ніж необхідному для зображення малюнка (немає синіх дерев, зелених річок і т.д.). В іншому випадку особливу увагу потрібно приділяти символам, предметам, образам, зображенням у невластивому їм колірному рішенні. Або на домінування в малюнку якого-небудь одного кольору (зустрічаються малюнки, виконані з використанням олівця одного кольору).

В даному тесті символізуюче (означуване) – образ світу задано спочатку. Отже, для виявлення додаткових критеріїв необхідно провести аналіз символізуючого (того, що означає). Так як зображуваний символ є засобом презентації досвіду особистісних переживань через ставлення людини до світу, необхідно визначити валентність одного символізуючого, щоб зрозуміти ставлення до іншого символізуючого.

Таким чином, відкритим залишається питання про мету застосування методики «Образ світу» при використанні існуючої інтерпретації результатів. При проведенні дослідження нами пропонується наступна інтерпретація отриманих даних: виходячи з перерахованих видів зображення «образу світу», можна відзначити, що вони мають різні підстави, якими стають знання про планетарну будову, або власні відчуття, що викликають ті чи інші образи, або бажана картина світу і.т.д. А також вказується на досить часте поєднання декількох видів малюнків в одному. Пропонуємо за основу інтерпретації тесту взяти психологічні типи особистості К. Юнга, використовувані в тестах: «Вільний малюнок», «Автопортрет», в той же час вказуємо, що мета використання тестів: виявлення індивідуально-типологічних особливостей людини. Таким чином, вся процедура дослідження спрямована на визначення індивідуально-типологічних рис випробовуваних, лише побічно зачіпаючи вивчення образу світу.

Говорячи про методики, що використовуються під час професійно-психологічних тестувань, які виявляють і враховують етнопсихологічні особливості особистості, не можна не сказати і про індивідуально-психологічну консультування в рамках індивідуально-психологічного супроводу.

Під індивідуальним психологічним консультуванням прийнято розуміти надання професійної психологічної допомоги людині за допомогою взаємодії консультанта і клієнта, що сприяє вирішенню особистісних проблем і подолання життєвих криз [11]. На нашу думку, індивідуальне консультування підлітків-девіантів з етнопсихологічними особливостями доцільніше проводити, використовуючи методи позитивної психотерапії, яка вважає здатності клієнта – як вроджені («базові»), так і сформовані в процесі розвитку особистості («актуальні») однією з найважливіших даностей людської природи. Цінність і важливість, а також необхідність використання даного методу підтверджена на основі етнокультуральних досліджень більш ніж в 20 різних культурах світу [1].

Висновки. З огляду на психологічні особливості девіантних підлітків, ми прийшли до висновку про необхідність удосконалення психологічного інструментарію (опитувальників, анкет, проєктних тестів), що використовується в діагностиці даної категорії підлітків.

На наш погляд, більш інформативним для діагностики образу світу девіантних підлітків з урахуванням її етнопсихологічних особливостей, виступають проєкти і методи. Переваги проєктного методу (в нашому дослідженні малюнковий тест «Образ світу» полягають у тому, що в процесі дослідження випробуваний не може «прорахувати» правильний варіант малюнка. Крім досить «невизначеної» інструкції, немає ніяких «підказок» для вибору правильного зображення, фальсифікації результатів, тобто можливості вгадати соціально бажане або очікуване рішення. У той же час є ряд складнощів в інтерпретації: не можна виключати пряму проєкцію власних психічних станів або проблем, які відчуває в даний момент виконавець методики!

Особливості життя, соціального середовища і культури накладають відбиток на розуміння значення символу людиною. Якщо ми будемо користуватися атласами та каталогами, то нам доведеться враховувати похибку даних інтерпретацій і те, що ми втрачаємо можливість підведення до усвідомлення спроектованих ним образів. Малюючи (описуючи) одні й ті ж події, різні люди можуть ставитися до одного і того ж символу по-різному.

На наш погляд, необхідно розширити діагностичні можливості тесту за допомогою підвищення його валідності. Проаналізувати заходи, необхідні для усунення таких недоліків інтерпретації тесту, як втрата індивідуального підходу, можливість профанації. З цією метою ми вивчили ряд робіт, що описують аналіз і принцип використання проєктивних методик, а також роботи, спрямовані на вирішення питання про колірних інтерпретаціях в тестах.

В цілому, ми приходимо до висновку про необхідність поглибленого вивчення, проведення психолого-педагогічних експериментів з відпрацювання методик психодіагностичного вивчення особистості підлітків-девіантів, що обумовлює необхідність психологічного забезпечення співробітників органів внутрішніх справ, які співпрацюють з девіантними підлітками. Це дозволить підняти процес психологічного супроводу на етапі формування або корекції особистісного розвитку в підлітковому віці в специфічних умовах на більш високий рівень.

Література:

1. Butcher, J. N. Minnesota Multiphasic Personality Inventory // The Corsini Encyclopedia of Psychology : [англ.] / Eds.: I. B. Weiner, W. E. Craighead. — New Jersey : John Wiley & Sons, 2010. — Vol. 4.
2. Macionis, J.; Gerber, L. (2010). Sociology (вид. 7th Canadian). Toronto: Pearson.
3. Березин Ф. Б., Мирошников М. П., Рожанец Р. В., Методика многостороннего исследования личности (ММИЛ): структура, основы интерпретации, некоторые области применения. 1-е издание. Издательство «Медицина», 1976—186 с.
4. Борулава Г.А. Методологические основы практической психологии: Учеб. Пособие. — М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2004. — 192 с.
5. Блейхер В. М., Крук И. В., Патопсихологическая диагностика.— К.: Здоров'я, 1986—280 с.
6. Богданова С.В. «Картина мира» несовершеннолетних (по результатам исследования категориальных структур сознания подростков, осужденных за преступления различной тяжести) // Актуальные проблемы психологического обеспечения в уголовно-исполнительной системе. Материалы научно-практической конференции психологов уголовно-исполнительной системы — Москва: ФСИН России, 2006. — С. 136–141
7. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика: Учебник для вузов. 2-е изд. — СПб.: Питер, 2009. — 384 с.: ил. — (Серия «Учебник для вузов»).
8. Стуканов В. Г. Педагогическая профилактика девиантного поведения несовершеннолетних. — Мн.: Акад. МВД Респ. Беларусь, 2019.
9. Бондаренко С. Ю., Вітомський Ю. Л. ПСИХОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ЯК ОНТОЛОГІЯ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ, ЧИ СПРОБА ВГАМУВАТИ ЕКОНОМІЧНИЙ ДЕТЕРМІНІЗМ?// The X International Science Conference «Science foundations of modern science and practice. — 2021. — С. 200-210.

10. Бондаренко С. Ю. ПАРИТЕТ ДЕРЖАВНОГО І КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ //EDITORIAL BOARD. – 2021. – С. 147.

11. Вітомський, Ю., Бондаренко, С., Гученко, К., & Абрамян, В. (2021). СУЧАСНІ МЕТОДИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ НУШ ЗДІБНОСТЕЙ ПЛАНУВАТИ ТА РЕАЛІЗОВУВАТИ ПЕРСОНАЛЬНИЙ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИЙ МАРШРУТ. *Перспективи та інновації науки*, (5 (5)).

12. Vitomski Y., Bondarenko S. Theoretical and practical foundations for innovative implementation of psychotherapeutic confrontational supervision: towards a concept of cognitive psychotherapy in higher education institutions //Public Administration and Law Review. – 2021. – №. 3. – С. 65-71.

References:

1. Butcher, J. N. Minnesota Multiphasic Personality Inventory // The Corsini Encyclopedia of Psychology : [англ.] / Eds.: I. B. Weiner, W. E. Craighead. — New Jersey : John Wiley & Sons, 2010. — Vol. 4.

2. Macionis, J.; Gerber, L. (2010). Sociology (вид. 7th Canadian). Toronto: Pearson.

3. Berezin, F. B., Miroshnikov, M. P., Rozhanec, R. V., (1976). *Metodika mnogostoronnego issledovaniya lichnosti (MMIL): struktura, osnovy interpretacii, nekotorye oblasti primeneniya* [Methods of multilateral personality research (MMIL): structure, basics of interpretation, some areas of application]. Izdatel'stvo «Medicina» [in Russian].

4. Berulava, G.A. (2004). *Metodologicheskie osnovy prakticheskoy psihologii* [Methodological foundations of practical psychology]. M.: Izdatel'stvo Moskovskogo psihologo-social'nogo instituta; Voronezh: Izdatel'stvo NPO «MODJeK» [in Russian].

5. Blejher, V. M., Kruk, I. V. (1986). *Patopsihologicheskaja diagnostika* [Pathopsychological diagnostics]. K.: Zdorov'ja [in Russian].

6. Bogdanova, S.V. (2006). «Kartina mira» nesovershennoletnih (po rezul'tatam issledovaniya kategorial'nyh struktur soznaniya podrostkov, osuzhdennyh za prestupleniya razlichnoj tjazhesti) ["Picture of the world" of minors (according to the results of a study of categorical structures of consciousness of adolescents convicted of crimes of varying severity)]. *Proceedings from: Nauchno-prakticheskoy konferencii psihologov ugolovno-ispolnitel'noj sistemy «Aktual'nye problemy psihologicheskogo obespecheniya v ugolovno-ispolnitel'noj sisteme» – The Scientific and Practical Conference of psychologists of the penitentiary system «Actual problems of psychological support in the penitentiary system»*. (pp. 136-141). Moskva: FSIN Rossii in Russian].

7. Burlachuk, L. F. (2009). *Psihodiagnostika* [Psychodiagnostics]. SPb.: Piter [in Russian].

8. Stukanov, V. G. (2019). *Pedagogicheskaja profilaktika deviantnogo povedeniya nesovershennoletnih* [Pedagogical prevention of deviant behavior of minors.]. Mn.: Akad. MVD Resp. Belarus' [in Russian].

9. Bondarenko, S. Ju., Vitoms'kij, Ju. L. (2021). PSIHOLOGICHNA TEORIJA JaK ONTOLOGIJA POHODZhENNJa DERZhAVI, ChI SPROBA VGAMUVATI EKONOMICHNIJ DETERMINIZM? [PSYCHOLOGICAL THEORY AS ONTOLOGY OF THE LIKE OF THE POWER, WHICH IS PROBABLY INTRODUCING ECONOMIC DETERMINISM?]. *Proceedings from: X Mizhnarodna naukova konferencii «Science foundations of modern science and practice» – The X International Science Conference «Science foundations of modern science and practice»*. (pp. 200-210). Moskva: FSIN Rossii in Russian].

10. Bondarenko, S. Ju. (2021). PARITET DERZhAVNOGO I KONSTITUCIYNOGO LADU UKRAINI V UMOVAH FORMACIJI SUCHASNOGO KONSITUCIONALIZMU [PARITY OF THE GREAT AND CONSTITUTIONAL FRAME OF UKRAINE IN THE MIND OF THE FORMATS OF THE SUCCESSFUL CONSITUTIONALISM]. *EDITORIAL BOARD* [in Ukraininan].

11. Vitoms'kij, Ju., Bondarenko, S., Guchenko, K., & Abramjan, V. (2021). SUCHASNI METODI PROFORIENTACIJOŇ ROBOTI JA K UMOVA FORMUVANNJA V UCHNIV NUSH ZDIBNOSTEJ PLANUVATI TA REALIZOVUVATI PERSONAL'NIJ OSVITN'O-PROFESIJNIJ MARSHRUT [MODERN METHODS OF VOCATIONAL GUIDANCE WORK AS A CONDITION FOR FORMING ABILITIES OF NUSH ABILITIES TO PLAN AND IMPLEMENT PERSONAL EDUCATIONAL EDUCATION]. *Perspektivi ta innovacii nauki - Perspectives and innovations of science*, (5 (5)) [in Ukrainian].

12. Vitomski Y., Bondarenko S. Theoretical and practical foundations for innovative implementation of psychotherapeutic confrontational supervision: towards a concept of cognitive psychotherapy in higher education institutions //Public Administration and Law Review. – 2021. – №. 3. – С. 65-71.